

Vít Mišaga:

Kristián IV. , Mansfeld a vpád do Slezska a na Moravu.

Vybrané kapitoly z dějin dánské fáze třicetileté války,
disertační práce, Praha 2014, 626 stran rkp.

Práce na dějinách raného novověku patří k těm nejnáročnějším – předpokládá zvládnutí paleografii, heustický zápal, znalost jazyků. Navíc nepatří k oborům, které by otvíraly cestu k politické kariéře či mediální popularitě. Proto snad ani nepřekvapí, že se jí z mladší generace studentů historie chce věnovat jen nepatrná menšina.

Proto jsem byl příjemně překvapen, když jsem se dověděl, že Vít Mišaga se pustil do studia období, které mi kdysi bylo velmi blízké. Již první pohled na výsledek jeho badatelského úsilí naznačuje, že jde o práci velmi seriózní a ambiciózní. Autor je si vědom základní potíže studia problematiky spjaté s třicetiletou válkou: byla to problematika, jíž se během 2. poloviny 19. a 1. poloviny 20. století věnovala pozornost natolik intenzivní, že lze sotva přinést něco vskutku nového, pokud se bude pracovat ve stylu tradiční metodologie politických, resp. vojenských dějin. Deklaruje, že mu nejde o novou faktografii, právem se domnívá, že faktografické znalosti samotných válečných a politických událostí jsou v zásadě dostačující a že je třeba nově se ptát a teprve na základě nových otázek hledat, resp. vyhodnocovat dosud neznámé či zapomenuté prameny. Přesto ovšem nedokázal odolat začátečnickému archivnímu opojení a rozhodl se vytěžit z archivních fondů maximum poznatků, byť by šlo o poznatky okrajové. Touto skeptickou poznámkou ovšem nijak nechci zpochybnit obrovské vynaložení času a sil, které si toto rozhodnutí vyžádalo.

Pramenná základna práce je tedy velmi široká a je třeba ocenit, že vedle archivů centrálních autor pracoval také v archivech lokálních. Čím širší objem pramenů, čím větší jejich různorodost, tím obtížnější je jejich kritika. Tím lze vysvětlit, nikoli ovšem ospravedlnit, že kapitola o pramenech je spíše popisem archivních fondů, jakýmsi inventářem, ale méně již skutečnou kritikou a charakteristikou jednotlivých druhů použitých pramenů a nepokouší se ani o jejich typologii. V souvislosti s autorovým přístupem k pramenům bych rád vyběhl k diskuzi o jeho charakteristikou pramenů jako „regulátora“ dějin. Vychází ze známé skutečnosti, že prameny se nám dochovaly (nebo nedochovaly) nahodile, zastává názor, že samy dějiny, v jejichž průběhu prameny vznikly, byl řízen náhodou. Považujeme-li tuto tezi za nedorozumění, zbývá se ptát, čeho jsou v autorově chápání prameny „regulátorem“? Jedna možnost je, že jsou regulátorem volby tématu a výběru problémů. V takovém přístupu je ovšem skryta zavádějící představa, že se naše poznávání dějin omezí na témata, k nimž se dochovaly prameny. Druhou možností je, že stav pramenné základny „reguluje“ možnost odpovědět uspokojivě na otázky, které si historik klade

v kontextu historického poznávání, a tedy nezávisle na tom, co obsahují archivní fondy.

Téma, které si autor zvolil, je tématem evropským a pro stav naší historiografie, resp. historického „veřejného mínění“, je symptomatické, že se autor hned v úvodu omlouvá, že nevidí téma dánské války optikou českých dějin.

Evropskou perspektivu netřeba omlouvat, nýbrž naopak vyzvednout jako klad. Pokud bych v této souvislosti něco autorovi vytýkal, pak je to naopak zařazení dánské války do ještě širšího kontextu prvního celoevropského konfliktu zvaného třicetiletá válka.

Disertace je koncipována jako soubor tří relativně nezávislých oddílů a autor správně podotýká, každá z nich mohla být prací samostatnou. Prvé dvě jsou koncipovány jako představení dvou hlavních protagonistů dánské války. Nejde však o kapitoly strukturované symetricky, ani o komparaci.

Kapitola „Kristián – válečník a jeho armáda“ je zpracována se smyslem pro obecnější souvislosti válečných dějin, věnuje se podstatným aspektům financování a zbrojení vojska i vnitřním poměrům v Dánsku. Autorovy psychologizující úvahy o motivech vstupu Kristiána IV. do války mají svoji zajímavost, ale nepřipadají mi relevantní, obdobně jako závěrečná otázka kapitoly „zda došlo u Kristiána IV. k harmonickému propojení všech stránek strategického myšlení vojevůdce“. Připomenu jen, že úvahy o složité povaze dánské války a motivaci jeho účasti ve válce zaměstnávaly celé generace historiků.

Kapitola pátá, o Mansfeldovi má zcela odlišnou skladbu. Navzuje na kapitolu předchozí, ale přechází od strukturního a analytického přístupu k naraci, která se liší od tradiční historiografie hlubší analýzou s přihlédnutím k momentům psychologickým i ekonomickým. Jde o poutavé a inteligentně napsané vyprávění, které mne však nepřekvapilo ničím novým.

Ústřední částí disertace je šestá kapitola nazvaná „Vpád do Slezska a na Moravu“. Začíná rozplétáním složitých diplomatických tahanic, při čemž se do jisté míry opakuje s tím, co v předchozí kapitole bylo řečeno o anglické politice a vzniku protihabsburské aliance, o kolísání francouzské zahraniční politiky. Dobrým originálním nápadem je paralelně sledovat události v Uhrách a jejich ohlas v diplomatických kruzích v Istanbulu. Nové jsou zejména informace o diplomatických jednáních v Istanbulu v návaznosti na známé relace o činnosti anglického vyslance Roe-a. To platí také o kapitole o ohlasu slovenské epizody dánské války v diplomatických kruzích v Istanbulu.

Další dvě části klíčové šesté kapitoly jsou věnovány pohledům „ze života“: z písemností a komentářů kapitána Trosta – a z perspektivy civilního obyvatelstva.

Prvá zpracovává nahodile zachované písemnosti minikanceláře kapitána dělostřelectva, která nám umožní sledovat nejen skladbu oddílu, ale i fluktuaci vojáků – a nakonec i jejich redukci. Potvrzuje se, že hlavní ztráty během

uherského tažení způsobily vojsku nemoci, zřejmě z chladu, podvýživy a nedostatečné hygieny.

Trochu mne mrzí, že v závěrečném odstavci kapitoly autor tvrdí, že to, co nám prezentuje, je výlučně záležitostí jedinečnou a individuální, aniž by se zamyslel nad tím, že volky nevolky zde užívá sondy jako metody historického poznání. Ostatně, v téže pasáži, kde zdůrazňuje jedinečnost svého příběhu, uvádí hned dva celkové zobecňující poznatky o průběhu války, vyplývají z jeho výkladu o Trostově administrativě. Autor tedy přece jen nevyklučuje, že by bylo přípustné nějaké zobecnění?

Za velmi cennou považuji také kapitolu o „aktivitě nevojenských osob ve válečném podniku“, tedy o tom, jak vojenský vpád a obsazení ovlivňoval život lidí na Opavsku, Krnovsku a na severu Moravy. Tento velmi potřebný zorný úhel studia válečných tažení ovšem není zase tak úplně nový: již J.Polišenský vložil do své monografie o třicetileté válce „mikrostudii“ o osudech zlínských měšťanů. A sám autor podává v přehledu literatury řadu příkladů, že v německé literatuře posledních desetiletí tento aspekt dokonce převažuje.

I když zde pracuje méně s dosud nevyužitými prameny a více s regionální literaturou a edicemi, nemění to nic na hodnotě poznatků a interpretací. Úloha původců, špiónů a zejména pak interpretace údajů o doplňování vojska a zamyšlení nad motivací vstupu do armády – to všechno jsou velmi zajímavé a přínosné části práce. Není mi však jasné, proč autor jen jaksi na okraji a rozpačitě zaujímá stanovisko k otázce, zda aktéři dánského vpádu hodlali provést na Moravě a ve Slezsku trvalé státoprávní změny, či zda šlo o pouhé vojenské cíle ve válce proti habsburské moci. Máme to interpretovat tak, že v této záležitosti nebylo mezi předáky jednoty? Pozoruhodné poznatky přináší tato kapitola o tom, že nelze přeceňovat roli náboženství v motivaci pro- a protidánských postojů. Vzhledem k tomu, že velká část údajů pochází z výslechů lidí obviněných z „kolaborace“ s dánským vojskem, očekával bych od autora větší dávku kritického odstupu od údajů, které byly touto cestou získány.

Poslední kapitola o českých emigrantech v dánských službách má spíše povahu exkurzu. Má však svoji hodnotu obecnější, poněvadž zde autor díky usilovným archivním rešeršům přináší bohaté a pozoruhodné informace o osudech české pobělohorské emigrace, které jsou cenné zejména tím, že neomezují svůj zájem pouze na známá jména a vysoké funkce. Užívám termínu „exkurz“ proto, že v práci chybí zamyšlení nad tím, zda a jaký význam měli emigranti – s výjimkou Jana Adama z Víckova a několika dalších - pro samotné tažení a pro poměry v obsazených lokalitách.

X X X

Jde bezesporu o nadprůměrnou práci, nadprůměrnou nejen tím, kolik sil, heuristické vynalézavosti a energie na ni autor vynaložil, ale také samotným zpracováním tématu. Text se dobře čte, jakkoli je trestuhodně dlouhý, autorův výklad je zřetelný a až na malé výjimky logický, jeho čeština je na velmi pěkné

úrovni (až na několik pravopisných chyb a několik podivných novotvarů). Práce je založena na rozsáhlém archivním studiu a přináší velké množství nových poznatků.

Ze zkušenosti, již z dob svých vědeckých počátků, když jsem psal o Valdštejnově politice na Baltu, však vím, že základní a troufám si říci, že fatální potíží při badatelské práci, na problematice tohoto typu je skutečnost, že „input“ vysoko převyšuje „output“. Jinak řečeno: relevance nových poznatků, které badatel může předložit, neodpovídá časové náročnosti a koncentrovanému vynaložení sil, které byly potřebné k tomu, aby takové poznatky získal či zjistil – ať již archivním studiem či také studiem sekundární literatury. Většina relevantní faktografie byla totiž již dávno vybadána a omezíme-li se na politické dějiny, je nasnadě skeptická otázka, zda hledání a nalézání nových detailů stojí za tu námahu.

Autor sice takovouto skepsi otevřeně nepřipouští, ale implicitně ji vyjadřuje tím, že deklaruje svoji snahu překonat tradiční způsob zpracování dějin třicetileté války jako souboru politických a válečných událostí. Při tom na několika místech hovoří o tom, že jeho záměrem je nepracovat tradičně, ale hledat alternativní přístupy k politickým dějinám. Činí tak opakovaně, čímž nechtěně vzbuzuje dojem, že musí sám sebe jaksi přesvědčovat o tom, že pracuje alternativně, a že je to tak správné.

Nepsat čistě politické či vojenské dějiny a neomezovat se tedy na „vysokou politiku a diplomacii“ – to je jednoznačně pozitivní rys, který je již dávno samozřejmostí v hlavním proudu evropské (nikoli ovšem v hlavním proudu české) historiografie. Je tedy zbytečné omlouvat snahu o alternativní přístupy k politickým dějinám. Naopak, je třeba přivítat, že autor deklaruje potřebu zamyslet se nad metodami, jichž hodlá použít, ale když už se pustil do hledání svého metodologického východiska, měl by to učinit důkladněji než stručnou zmínkou na konci kapitoly o metodologii (str. 16).

Závěr.

Vít Mišaga svoji disertaci vypracoval s imponující pílí a obětavostí a zvládl problémy paleografické a jazykové, které obvykle studenty od tohoto typu tematiky odrážejí. Podařilo se mu shromáždit a smysluplně utřídit obrovské množství informací, které získal pilnou a úmornou prací v domácích i zahraničních archivech. Jednoznačně prokázal obrovskou motivaci, píli a především schopnost erudované badatelské práce nejen nad českými, ale i nad evropskými dějinami. Vznikla nadprůměrná disertační práce, která mi umožňuje, abych ji **plně doporučil k obhajobě pro získání titulu PhD.**

Praha, 15. srpna 2014

Prof. PhDr. Miroslav Hroch, dr.h.c.mult.

